

Svinalängorna

Foto: Rolf Konov

"Svinalängorna" är långfilmsdebuterande Pernilla Augusts filmatisering av Susanna Alakoskis augustvinande roman från 2006. Leena blir en dag upphunnen av sitt förflutna när hennes döende mor vill ha kontakt efter många år av tystnad. Motvilligt tar sig Leena från Stockholm till Ystad tillsammans med sin man och två döttrar.

Det blir en tung resa där barndomen, som Leena alltid förträngt, gör sig påmind i outplånliga minnesbilder. Från de arbetskraftsinvandrade finska föräldrarnas första entusiasm över den nya fina lägenheten i skånska Fridhem. Till den dagen då de fullständigt supit sönder familjen och för alltid stämplat sina barn som maskrosbarn från "Svinalängorna".

Rekommenderad för åk 9 & gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Några inledande ord

För många elever kan det vara smärtsamt att komma i kontakt med filmens tematik. Idag lever mer än trehundra tusen barn i Sverige med alkoholiserade föräldrar och det är därför viktigt att i det pedagogiska arbetet också berätta om de resurser och föreningar som finns som stöd för utsatta barn.

BRIS, Fryshuset och den ideella föreningen Maskrosbarn är några exempel på organisationer som på olika sätt arbetar för att stödja utsatta barn och deras familjer. Adresser finns i slutet av handledningen. För att ingen skall känna sig utpekad, ge gärna en möjlighet för alla elever att själva gå in på dessa sidor. Kanske som en uppgift när man arbetar med filmen. Då kan de som vill också själva gå vidare och ta kontakt.

Handling

Det är luciamorgon och Leena och Johan hör sina två små döttrar tissla och tassla utanför sovrumsdörren beredda med kaffebricka. Det idylliska luciafirandet kommer emellertid av sig när telefonen ringer och en sköterska från Ystads lasarett meddelar att Leenas mor ligger på sitt yttersta. Nu vill hon träffa sin dotter en sista gång.

Leena, som har varit förtegen om sin bakgrund inför sin familj, har dock inga planer på att uppfylla hennes önskan, men hon övertalas till slut av sin man att ta med både honom och barnen i bilen ner till Skåne. Det blir en ångestladdad resa där barndomsbilder i filmiska tillbakablickar återkommer som plågsamma etsningar för Leenas inre.

Från den första lyckliga tiden på 70-talet då familjen Moilanen utvandrade från Finland till framtidslandet Sverige. Visserligen till det något bespottade, nybyggda området 'Svinalängorna' utanför Ystad, men ändå till en

fin lägenhet med äkta parkettgolv, glasdörrar, wc, kylskåp och varmvatten. Leena antecknar i sin bok alla nya ord som kan vara nyttiga att kunna. Paradiset, fred, lycka och pannkaka.

Men bilderna mörknar snart. Pannkaka är inte bara 'mat som är god'. Utan framför allt något som blir 'totalt misslyckat'. Föräldrarna, pappa Kimmo och mamma Aili, blir aldrig några lyckade bosättare utan hänger sig periodvis åt hejdlöst supande. Medan de två missar jobb, vansköter hemmet och negligerar sina barn, kavlar den tolvåriga Leena upp armarna och tar hand om kaoset. Städar, torkar skit och stöttar upp pappan när han är bakfull. Det blir också hennes ansvar att lillebror Sakari får en bit mat, blir tvättad och om möjligt skonas från att hamna i skottlinjen under föräldrarnas slagsmål. Men trots att hon gör allt för att hålla ihop hemmet kommer den dagen då de sociala myndigheterna ingriper på allvar och barnen omhändertas av olika familjer.

Det är alltså med svåra minnen och en stor bitterhet som Leena beger sig för att möta sin mor en sista gång. Sammanbitet går hon in i mammans lägenhet, tillika barndomshemmet, för att rensa i posten, slänga sopor och hämta mammans vigselring. Hon tar också med 'Pappa', det vill säga en urna innehållandes askan av honom, till mammans sjukhusbädd. Till och med den gravt lungsjuke Ailis längtan efter att röka uppfyller Leena då hon kör ut sjukhussängen till den dragiga terrassen för en sista gemensam cigg.

Men där konfronterar hon också till slut mamman med den sorg och ilska hon burit på under hela sitt liv. Där det mest smärtsamma var sveket mot brodern Sakari. Han hämtade sig aldrig från traumat att ha blivit bortlämnad till olika barnhem och fosterhem utan dog som utarmad missbrukare.

Det är med ett gnagande samvete som Leena beger sig tillbaka till lägenheten där Johan och barnen väntat. Leena får ett utbrott över att de rotat bland saker från hennes barndom. Och medan Johan försöker lugna henne kommer ett telefonsamtal från sjukhuset som meddelar att har modern dött.

Den lilla familjen beger sig till sjukhuset där Leena ser

sin mamma för sista gången. När hon sätter vigselringen på sin Ailis finger och viskar att hon lovar henne att hon ska få vila vid pappa Kimmos sida finns en slags försoning i luften.

Att fly det förflutna - en mental roadmovie

Leena lever det till synes perfekta medelklasslivet med man och två välartade barn i ett lagom stort hus med trevlig, modernt minimalistisk inredning. Familjen visar alla yttre tecken på att ha det materiellt väl förspänt och det råder också en kärleksfull stämning denna tidiga luciamorgon då Leenas mörka barndom plötsligt kommer ikapp henne via ett oväntat telefonsamtal.

Moderns rossliga rop på dottern blir än kusligare i kontrast till den värme som omsluter Leena. Vi förstår att de inte har hörts av på många, många år och i ren panik slänger hon på luren och skyller på en felringning. Det andra samtalet blir en oåterkallelig bekräftelse på att det hon försökt förtränga fortfarande existerar. Hennes mor lever (om än nått och jämt) och vill ha kontakt.

Påminnelsen drabbar Leena rent fysiskt. Hennes kroppsspråk förvandlas, från att ha varit öppet och livligt tillsammans med familjen, till spänt, kontrollerat och inåtvänt. Hon lyder också sin första impuls att bege sig till simhallen, en plats som alltid betytt mycket för henne, för att genom att simma några längder få ångesten ur kroppen.

Bilresan ner till Ystad präglas helt av Leenas spända känslor inför mötet och de mörka minnesbilder som kastar sig över henne under resans gång. Vid ett tillfälle får det henne nästan att köra av vägen. Eftersom hon har undvikit att tala om sitt förflutna blir den starka reaktionen svårbegriplig för hennes familj. Och Johan gör sitt bästa för att hålla en god stämning i bilen.

Leena försöker delta i sånglekarna men hennes tankar drar henne tillbaka till 70-talets uppväxt och hennes dysfunktionella barndom. Misären, förnedringen och rädslan återkommer fast hon så effektivt lagt locket på i decennier. Den bild som hon kämpat för att upprätthålla, ett lyckat äktenskap, livet i fina villakvarteren och tryggheten, håller på att raseras av hennes mors 'vålnad' som bok-

stavligen ekar som från en mörkare sida.

"Svinalängorna" har formen av en road movie. Där ramberättelsen utgörs av själva bilresan och tillbakablickar skapar ett historiskt berättarplan. Resan utspelar sig i ett vintermörkt och regnigt Sverige, där vägen med sina vita linjer obönhörligt leder till en plats dit Leena inte vill.

Mötena med mamman sker i ett svagt upplyst sjukrum eller i kylan på sjukhusets terrass. Även mammans dunkla lägenhet ter sig skrämmande med sina packade flyttlådor, illaluktande sopor och högar av obetalda räkningar.

De två olika tidsplanen interagerar, dels som Leenas minnesbilder men vävs också samman av filmens ljudarbete. Ljudet från barndomen lägger sig över nuet för att skapa en naturlig övergång och för att förmedla hur de påverkar Leena. Musiken, som ibland bara skönjs som tunna skärande stråkdirag, hjärtslagsartade perkussiva slag eller vemodiga stråkar används också för att skapa en överlappande effekt. Barnet Leena finns även med som en berättarröst där hon läser ur sin anteckningsbok.

Under hela sitt liv har Leena försökt att fly från sin barndom. Mammans vädjan blir en obehaglig påminnelse och Leena tvingas uppleva sin barndom genom minnenas allé. Det liv hon nu skapat för sig själv står i skarp kontrast till barndomens misär. En revansch för den otrygga uppväxt som föräldrarna gav henne. Förhållandet till de egna barnen präglas också av en stor bekräftelse från hennes och makens sida.

- Som de flesta föräldrar vill de att flickorna ska ha fina minnen, inte minst av traditioner som Lucia. Barnen är centrala även då Leena förlorar sig i minnena och hennes kontrollerande pedantiska sida tar över, inte bara för att hon var den som fick hålla fint hemma, utan för att behovet att 'tvätta' bort allt som känns smutsigt ligger ständigt latent. Fundera över Leenas flykt från sin barndom. Varför har hon inte ens berättat för sin egen man hur hon hade det? Varför verkar hon känna skuld för hur hennes familj levde? Hur tänker ni kring barndomens prägling på våra liv. Kan man radera ut det som varit?

- Förträngning har varit Leenas självförsvar för att glömma. Minsta detalj som minner om barndomen får henne att tappa fattningen. När hon kliver in i sjukhusrummet förnekar hon först att det är mamman och går därifrån. Hon får ett utbrott när hennes barn undrar över gamla foton och provar hennes gamla kläder i mormors lägenhet. Fundera mer kring hur hennes förträngningsmekanismer ser ut?

Inte bara vanligt vatten

Redan i filmens anslag anges vattnets betydelse för huvudpersonen när vi ser en flicka forsa fram i en simbasäng. Nästa bild visar samma flicka sovandes som vuxen. Kanske är bilden en dröm, ett minne. Bilder av vatten återkommer flera gånger.

Precis efter att Leena har fått samtalet från sjukhuset beger hon sig till simhallen. Hon ställer sig på startpallen vid den öde bassängen och tittar åt sidan där hon ser sig själv som barn. Båda versionerna av Leena dyker i vattnet och börjar simma ikapp. Som om den äldre försöker simma ifrån sitt yngre jag. Och den äldsta vinner.

Simning och vatten fungerar som en förlösande kraft

för Leena både som barn och vuxen. Det är hennes mamma som tidigt lär henne hålla armarna som Esther Williams. Tävlingssimningen, där hon kammar hem priser, blir en frist från hemmet när det supps och bråkas och något som kan ge bekräftelse. Här är hon inte bara normal utan också en av de mer framgångsrika flickorna.

Simningen ger också en respite för egna tankar och utgör element där hon kan känna sig lätt och oantastlig. Vattnet blir också av stark symbolisk betydelse. När Leena i yngre och äldre upplaga står bredvid varandra i den stora simhallen ser vi i helbild hur det välvda taket och vattnet omsluter dem som en stor livmoder. Ett slags visuellt och emotionellt återvändande till barndomen och det allra första minnena och känslorna.

- Som liten brukade Leena öva sig att hålla andan under vatten och det var genom att hålla sin lillebror Sakaris öron under badvattnets yta som hon försökte skydda honom från att höra föräldrarnas högljudda bråk. Fundera över simningens och vattnets betydelse i filmen. Som flykt, rening eller skydd. Vilka symboliska värden vill ni tolka in? Varför tror ni att regissören valt att lägga en så stor visuell vikt vid vattnet?

- Fundera över vattnet som en symbol för att markera avståndstagande av något gammalt och inträdandet i något nytt också i ett större perspektiv? Jämför med kristendomens dop, islams tvagning inför fredagsbönen eller hinduismens motsvarande dito i den heliga floden Ganges? Väcker vatten i själva verket något djupt, existentiellt hos oss människor, både i form av rening men också en påminnelse om vårt ursprung?

Det osedda barnet

Lenas far Kimmo Moilanen presenterar sig själv för oss och hela grannskapet i scenen där han håller sin lilla son dinglandes i fötterna utanför balkongräcket innan han släpper ner honom i marken. Visserligen från första våningen men onekligen en talande bild för hur barnen i "Svinalängorna" behandlas. Vårdslöst, farligt och bokstavligen helt i händerna på vuxna som tappar omdömet i alkoholdimmorna. Nu var detta kanske ett utslag av pappans skojfriskhet när han tagit sig ett glas och fortfarande var glad. Men hans barn skulle komma att fara illa under de perioder som han och mamman verkligen super.

Kimmo och Ailis förhållande är stormigt. Det finns en uppenbar kärlek emellan dem men när de dricker är stämningen hånfull och aggressiv. Kimmo blir allt våldsamare mot hustrun och även Leena får känna på svängremmen när hon håller ut hans sprit.

En central och betydelsebärande scen är när familjen försöker upprätthålla julförberedelserna med pepparkaksbak och julpyntande. Den berusade Kimmo drar dock ner granen i sina tafatta försök att sätta upp belysningen. En scen som, bortsett från alkoholen, kan ge ett igenkännande även i det mest harmoniska hem. Men för Leena och Sakari är det startsignalen att katastrofen även denna jul är ett faktum.

När föräldrarna sjunker in i perioder av supande lever barnen i undantagstillstånd. Hemmet förfaller. Ingen köper mat, Leena smugglar med några kalla falukorvsbitar från skolan som hon försöker locka i en allt mer kata-

tonisk Sakari. Föräldrarna, som inte ens orkar hålla sig själva rena eller ens vakna, ser inte barnen. Mamman har i början någon form av självbevaringsdrift och tar barnen i försvar. Men med tiden verkar hennes modersinstinkter helt uppluckrade av missbruket. När Leena får stryk av Kimmo sitter mamman apatiskt bredvid utan att röra ett finger.

Än mer anmärkningsvärt är kanske hur även de socialassistenter som kommer på besök väljer att vända bort blicken för den uppenbara misären. Inte ens Sakaris tilltagande apati eller Leenas vädjan att de ska gripa in får dem att agera. Inte förrän det är för sent. Och även då är det barnen som får betala med otryggheten i fosterhem och på anstalter. Skador som vi vet är svårläkta.

- Leenas konfrontation med modern handlar mycket om föräldrarnas svek under hela uppväxten. Medan modern minns trevliga fester minns Leena supandet, spyorna och äcklet. Hon klandrar mamman för att hon vägrade att se hur illa barnen för och för det som i förlängningen ledde till Sakaris självmord. Hur skiljer sig Leenas och mammas minnesbilder åt? Hur kan en mamma välja att inte se när hennes barn far illa? De sociala myndigheterna gör sig påmindra men gör inget för att reda ut familjens problem i ett tidigare skede. Varför?

- Huruvida myndigheter ska ingripa eller ej i situationer som filmens är en känslig fråga. Hänsyn ska tas till barnets bästa i första rummet men vi har alla hört talas om fall där detta inte har skett. Beroende på faktorer som okunskap, underlåtenhet eller ibland ren prestige. Att det är barnets väl och ve som ska sättas i första rummet är oomtvistligt. Men vilka omständigheter kan komplicera bilden? Hur antar filmen det särskilda barnperspektivet i denna förvrängda värld? Fundera över hur de vuxna betraktas genom deras ögon?

- Hotet om våldsamheter ligger ständigt i luften hos familjen Moilanen. Leena läser sina föräldrar och kan i minsta antydning förutse när helvetet bryter ut. Till och med när hon sover över hos sin kompis Åsa i lägenheten

bredvid, hör hon föräldrarnas slagsmål. Vilka strategier har Leena lärt sig för att hantera våldet? Vilka sår skapar pappan hos barnen genom att slå deras mor inför deras ögon?

- Det finns också stunder av värme och lycka i barndomsbilderna. Mamman och Leena är till en början ett team innan allt raseras och pappan visar, om än lite tafatt, att han är stolt över Leena. Bilderna från barndomen är desutom skildrade i varmare gula toner än det nutida skeendet. Vilka glimtar av värme och kärlek finns trots den övervägande svärtan i beskrivningen av barndomen? Hur upplever ni Leenas uppgörelse med mamman? Finner hon försoning med henne och sin barndom på något sätt? Fundera över och försök hitta exempel på hur filmen arbetar med att skapa stämninglägen i ljussättning och i bildernas "kulör".

Klassperspektivet

När de flesta länder i Europa led av sviterna efter det andra världskriget gick den svenska industrin på högvarv och från slutet av fyrtioalet pågick en massiv arbetskraftsinvandring till Sverige. Grekiska, jugoslaviska, spanska, italienska, och inte minst finska arbetare såg till att hjulen rullade i stålindustrin i Norrbotten, bilindustrin och tekoindustrin.

Just grannlandet Finland var särskilt hårt sargat av kriget och hade stora skulder till Ryssland. Ekonomin var usel, inrikespolitiken svajig och de sociala problemen hopade sig i spår av en enorm arbetslöshet.

Sverige blev ett alternativ för överlevnad. Under 60-talet ökade utvandringsströmmen från Finland dramatiskt och 1970 hade över 200 000 finska medborgare blivit svenska. Något som underlättades genom att de nordiska länderna 1954 hade skapat en gemensam arbetsmarknad. Många av dessa ut/invandrare hamnade i Norrbottens stålverk. Inte minst för att det både var nära geografiskt och att det redan fanns en finstalande befolkning bland annat i Tornedalen.

Det är dock till det sena 60-talets Ystad som familjen Moilanen anländer för att etablera ett nytt och bättre liv.

Det fanns bestämmelser att arbetskraftsinvandrade genom företagets försorg skulle erbjudas en värdig bostad. Och visst tycker familjen att den stora lägenheten med parkett och inomhustoalett är fantastisk. "Alla är glada", skriver Leena i boken. Vi förstår att de flytt från något betydligt mer spartanskt i Finland och nästan bländas av den höga svenska standarden.

Men bostaden ligger i miljonprogramsområdet Fridhem, föraktfull kallat "Svinalängorna" av ystadsborna. Något som trots allt blir stigmatiserande för det fortsatta livet i det nya landet. Där hamnar de tillsammans med andra invandrade och svenskar i lägre socialgrupper.

När familjen förevisas den nya lägenheten av kvinnan från bostadsbolaget är det med blandade känslor. Överväldigade av 'lyxen' men samtidigt nedtryckta av kvinnans tilltalston. Hon skulle knappast ha påpekat för en svensk hyresgäst att fester endast fick hållas vid högtider eller att man inte får spola ner tidningar i toaletten. Leenas mamma Aili känner sig kränkt över kvinnans nedlåtande attityd medan Kimmo tackar och bockar och skickar med en extra tacksam hälsning till bostadsbolaget. Något som retar Aili.

Även om familjen lämnat armodet i Finland betyder det inte att de lever i överflöd. Barnen får följa med Aili för att ekipera sig hos Frälsningsarmén. Där väljer Aili ut en gammal noppig gymnastikdräkt som Leena får ha på simningen. När Leena följer med mamma och städar hos välbärgade familjer känner hon av mammans förnedring. Inte bara blir de symboliskt omsprungna av husets dotter i trappan. Aili upplever att kvinnan misstänker henne och Leena att vara tjuvar. "Akta dig för den där typen av människor", säger Aili till Leena.

Kimmo, som enligt honom själv är den bästa svarvaren i landet, vill visa framfötterna men kommer aldrig till skott. Det finns något underdånigt i hans karaktär som inte blir mindre av att han bor granne med sin förman. Trots svulstiga framtidsloften till alla i familjen tar alkoholen över och han föredrar att tänka på dagen han skall återvända till Finland. Då ska han ta Leena med på Fazers kafé och köpa henne vita lackstövlar.

Som inte svensktalande finner hamnar familjen Moila-

nen från början i ett socialt underläge. Fattigdomen förföljer dem och det blir inte bättre av att de vuxna periodvis inte fungerar. Aili (över-) reagerar starkt på det som hon uppfattar som kränkande behandling. Medan Kimmo flyr in i sig själv.

Föräldrarna Moilanen kommer med sitt historiska och sociala bagage. Mamman berättar om sin uppväxt där de bodde en hel familj i ett rum och kök och hur hon gav upp att bli en ny Esther Williams för att istället arbeta som piga för få ihop till mat för dagen. Det var bara att jobba, jobba. Hennes liv handlar mycket om brustna drömmar och en förlorad kamp om att bevara värdigheten i det nya landet. Deras barn ser ut att vara förutbestämda till ett liknande öde. Men medan ett av barnen går under gör det andra, Leena, en klassresa.

- Det finns ett tydligt klassperspektiv som utgår från den finska invandrarfamiljen och deras cementerade situation. Hur uttrycker sig klassperspektivet i filmen? Hur ser Leenas klassresa ut? Somliga säger att klassamhället inte längre existerar, håller ni med? Om inte, vilka klasser kan man se ta form i dagens Sverige? Finns det någon grupp ni kan jämföra med filmens familj och deras position i samhället?

- Leenas föräldrar har olika sätt att tackla och uppfatta det sociala spelet. Hur uppfattar ni deras olika reaktion på den så kallade överheten?

- Den finska identiteten finns hela tiden med som en underliggande faktor. Det är små nyanser som att mamman tycker att det finska namnet Marja är ett vackert namn på barnbarnet, medan hon undrar vad Felicia är för underligt namn. Pappan talar stolt och drömmande om finsk sisu och finska gener och mamman menar att hans saknad efter hemlandet grundlade alkoholproblemen. Leena tilltalar ändå slutligen sin döda mor på finska. Kanske som ett erkännande, och av respekt för hennes och sin egen bakgrund. Hur värnar familjen sitt finska ursprung i filmen?

- Vad betyder modersmålet för den personliga tryggheten och identiteten? Diskutera vad det innebär att många, inte

minst barn och unga, idag är tvåspråkiga med identiteter i flera hemländer. Hur är det idag att etablera sig som flerspråkig i Sverige?

- Utanförskap är ett begrepp som inte minst politiker gärna rör sig med som en allmän syftning på människor som inte kommer in i samhällets olika sociala, ekonomiska eller kulturella sammanhang. "Svinalängorna" handlar om människor som inte riktigt lyckas enligt den gängse bilden. Hur tar sig deras 'utanförskap' uttryck? Vad är utanförskap enligt er? Är det något man väljer eller förpassas till? Vilka mekanismer styr som gör att vissa grupper hamnar utanför det så kallade etablerade samhället?

Maskrosbarn - en flicka med sisu

Man ska sköta dem som sina barn, säger Kimmo ömsint om sina solrosplantor. Han vårdar deras skott i små lådor för att hans fru ska få de finaste 'palkonglådorna' i Sverige. Det är både ironiskt och sorgset när han samtidigt låter sina köttsliga barn lida av bokstavlig och emotionell undernäring.

Kimmos små plantor blir också symboliska för vad barnen borde vara. Små plantor som kräver omsorg och uppmärksamhet. Nu blir de snarare små 'maskrosbarn' som överlever i den mest näringsfattiga miljö. Särskilt då Leena.

Det finns stunder av ömhet från faderns sida. Som när han vid hennes sängkant förtroligt viskar hur stolt han ändå är över henne. Hon är född finsk som han. Med bra sisu. Inte minst är hon en duktig simmare och vinner många tävlingar.

Sisu är ett finskt uttryck som betyder kampvilja, uthållighet och envishet och som framför allt syftar på det finska kynnet och det finska folkets förmåga att överleva svåra tider. Inte minst krig. Och Leena är onekligen en överlevare i en krigszon. Hon sköter skolan, går på simträning och tar hand om hemmet på ett närmast stoiskt sätt. Hon har en bästa väninna i grannen Åse och familjens vän Helmi som hon har förtroende för. Men för det mesta är hon själv med sina tankar och rädslor. För att materialisera dem skriver hon i sin anteckningsbok och försöker finna mening i nya svenska ord. Ett språk hon, till skillnad från sina föräldrar, lär sig att behärska.

Missförhållanden innanför hemmets fyra väggar är ofta dolda för omvärlden och de mest känsliga i termer av lojalitet, medberoende och skamkänslor. "Svinalängorna" är en mörk påminnelse om missbruk och övergrepp som pågår hela tiden i det fördolda. För många kommer den att verka skrämmande, i värsta fall igenkännande. Leena tvingas under sin uppväxt till ett övermäktigt ansvar, både för sig själv, sin bror och föräldrarna.

- Hela sitt liv har Leena burit på en skuld över att hon övergivit brodern. "Jag trodde att jag kunde ha gjort bättre", säger hon i slutet när mamman är död. Johan försvarar henne att hon trots allt bara var ett barn. Ingenting av familjens problem kan lastas henne. Hur ser vi på hennes agerande, både som barn och vuxen, att hon är den som är van att ta allt ansvar? Med utgångspunkt i barnens situation i "Svinalängorna", varför tar ofta barn på sig skulden för hur familjen har det och varför klandrar de sig själva för de vuxnas problem?

En fri tolkning

"Svinalängorna" bygger på 2006 års augustvinnande roman av Susanna Alakoski. En bästsäljare som 2010 även sattes upp som teaterpjäs i ett samarbete mellan svenska Riksteatern och Uusi Teatteri, samt Wasa Teater och Blaua Frau från Finland.

Alakoski gav manusförfattarna Lolita Ray och Pernilla August i princip fria händer inför filmatiseringen. Det enda krav författaren hade var att Kimmo och Aili skulle vara finska för att ge en genuin känsla och rätt associationer. Den största skillnaden är att filmen fick en ramberättelse där den vuxna Leena tvingas se tillbaka på sin barndom.

Både den breda hollywoodfilmen och mycket av den svenska filmen bygger idag på iscensättande av roman-succé. Det är givetvis lockande att rida på vågen av något redan etablerat men också en utmaning att leva upp till.

Ända sedan filmens barndom har dock inspiration hämtats från litteraturen. Under den svenska guldåldern där regissörer som Mauritz Stiller och Victor Sjöström var förgrundsgestalter, var bland annat Selma Lagerlöfs böcker

Pernilla August diskuterar en scen med Ola Rapace och Noomi Rapace. Foto: Rolf Konow

ett självklart material för biografen. Både hennes och hennes böckers popularitet och spridning skapade givetvis förväntningar och intresse hos publiken.

Att jämföra bok och film ter sig nästan oundvikligt och det är många författare som känt sig förvrängda eller missförstådda i filmatiseringar av deras verk. Processen kring "Svinalängorna" handlar om en författare som gett filmarna stort förtroende och möjlighet till en fri konstnärlig tolkning av hennes bok. Och trots att filmen har en helt tillagd historia är i alla fall den bild som framkommit i media att författaren är nöjd med resultatet.

- Hur ställer ni er själva till filmatiseringar av böcker? Om ni läst boken 'Svinalängorna', hur tycker ni att filmen har förvaltat historien? Filmmediet har ju unika medel för att berätta med dramaturgi, bilder, ljud, effekter och inte minst det slutgiltiga montage (klippningen). Vilka unika berättarmöjligheter finns i filmens uttrycksmedel? "Svinalängorna" har både lagt till och ekonomiserat med bokens större grepp kring den finska kolonin och raden av mer eller mindre excentriska karaktärer. Man har också fokuserat på Leenas två åldrar och familjen Moilanen. Fundera över hur filmens berättarstruktur ser ut. Exempelvis hur den dramaturgiskt rör sig framåt och samtidigt bakåt.

Filmens berättande utgörs av sammansättningen av flera komponenter. Somliga är uppenbara, andra mer underliggande. Kanske är vi medvetna om vad som skapar en viss känsla av en bild eller scen? Andra gånger drabbas vi mer undermedvetet. Alla filmare arbetar givetvis medvetet med både ljud, ljus, scenografi och scenerier för att få fram det uttryck som de vill förmedla. När det gäller "Svinalängorna" har inte minst scenografin haft stor betydelse. Och då särskilt i tillbakablickarna. Eftersom det råder en stark 70-talsnostalg i mode och inredning just nu har scenograferna medvetet arbetat för att inte hamna i ett musealt nostalgiskt skimmer.

Fondtapeten, ryamattan på väggen eller de grönbruna inredningarna är givetvis tidsmarkörer men omgivningarna tenderar aldrig att bli ett självändamål.

- I en scen hoppar Leena över till grannflickan Åse och kommer in i hennes rum. Ett ombonat flickrum med haw-

aitapet, heltäckningsmatta, sminkbord och böcker i hyllorna. Vad symboliserar detta rum för Leena? Hemma hos Moilanen finns inga böcker och mamman sitter i en balkongstol inomhus. Har de andra stolarna kanske slagits sönder under något gräl. Fundera över vad scenografin säger oss om de olika personernas klasstillhörighet? Barndomshemmet som sedan blir mammans dystra lägenhet, grannens lägenhet eller Leenas nuvarande bostad.

- En bild kan säga mer än tusen ord. Vissa scener, kanske bara korta bildutsnitt, berättar de något vidare än det vi ser gestaltas? Många av filmens scener blir som mest dynamiska genom sin ordlöshet. Hur arbetar filmen med dialog och tystnad som ni uppfattar det?

Länkar

BRIS: www.bris.se

Maskrosbarn: www.maskrosbarn.org

Nätverket Chaplin, Fryshuset: www.fryshuset.se/fryshuset/chaplin.aspx

Produktionsuppgifter

Sverige 2010

Producent: Helena Danielsson & Ralf Karlsson

Manus: Lolita Ray & Pernilla August efter Susanna Alakoskis roman

Regi: Pernilla August

Foto: Erik Molberg Hansen

Klippning: Åsa Mossberg, Liv Yngve & Björn Stein

Scenograf: Anna Asp

Musik: Magnus Jarbo & Sebastian Öberg

I rollerna

Leena - Noomi Rapace

Johan - Ola Rapace

Leena som barn - Tehilla Blad

Aili - Outi Mäenpää

Kimmo - Ville Virtanen

Sakari - Junior Blad

Marja - Alpha Blad

Flisan - Selma Cuba

Helmi - Minna Haapkylä

Åse - Karin Ronnie Svensson

Tekniska uppgifter

Längd: 99 minuter

Format: Vidfilm

Ljud: Dolby digital

Censur: från 15 år

Svensk premiär: 10 december 2010

Distribution

Nordisk Film, Tegeluddsvägen 80, 115 28 Stockholm tel 08-587 822 00, fax 08-587 822 53 www.nordiskfilm.com

Redaktion: Andreas Hoffsten, Film i hela landet, Svenska Filminstitutet, januari 2011